

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม โดยในแง่เศรษฐกิจนั้น การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยในการปรับดุลการชำระเงินของประเทศ สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นก่อให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ต่างๆ ซึ่งนำมาสู่การจ้างงาน เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งในภาพรวมแล้วจะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ และควมมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ในแง่ทางสังคมนั้น การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะทำให้เกิดการพัฒนาสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว ยกกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ให้ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้หลายประเทศหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดแผนการตลาดและนโยบายการท่องเที่ยว เพื่อให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวกลายเป็นรายได้หลักของประเทศ ซึ่งรวมถึงประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลี

การศึกษานี้จึงมุ่งการศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเกาหลี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้ที่ได้รับจากนักท่องเที่ยว เพื่อเปรียบเทียบระดับความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยเทียบกับประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลี ศึกษาทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลี พร้อมทั้งวิเคราะห์ความเหมาะสมของนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยทำการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2544-2550 เนื่องจากเกิดเหตุการณ์วินาศกรรมในสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ.2544 จึงทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่หันมาท่องเที่ยวในทวีปเอเชียเป็นจำนวนมาก

งานวิจัยฉบับนี้ผู้เขียนได้เลือกวิธีการศึกษาโดยอาศัยดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (RCA) เปรียบเทียบระหว่างมูลค่าการส่งออกของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับมูลค่าการส่งออกสินค้าบริการ จากการศึกษาพบว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการส่งออกอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อการส่งออกบริการ แต่มีแนวโน้มที่ขึ้นในระดับที่ชะลอตัว ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากปัจจัยภายในและภายนอกที่เข้ามกระทบ เช่น

เหตุการณ์ธรณีพิบัติภัย (สึนามิ) การก่อวินาศกรรมในสหรัฐอเมริกา เหตุการณ์ความไม่สงบในประเทศ เหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อภาพรวมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งสิ้น สำหรับประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลีมีความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบในการส่งออกอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อการส่งออกบริการ ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากประเทศญี่ปุ่นและเกาหลี แม้จะมีการวางนโยบายด้านการท่องเที่ยว แต่รายได้หลักของประเทศจะเป็นอุตสาหกรรมอื่นมากกว่ารายได้จากการท่องเที่ยวทำให้ค่า RCA ที่ได้มีค่าน้อยกว่า 1 และแม้ว่าในขณะนี้ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลีจะยังไม่ได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ แต่ประเทศญี่ปุ่นยังคงมีการให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยมีการวางนโยบายและกำหนดเป้าหมายในการดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยเน้นความสำคัญของการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น ส่วนประเทศเกาหลีภาครัฐบาลได้เร่งพัฒนาภาคการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องโดยเน้นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นชาติเกาหลี (Korea Content) สอดแทรกลงไปในสื่อบันเทิงต่าง ๆ โดยพยายามพัฒนาให้กลายเป็นธุรกิจหลักของประเทศและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศเกาหลีเพิ่มมากขึ้น

การวิเคราะห์ส่วนแบ่งการตลาดคงที่ (Constant Market Share Analysis: CMS) ทำการวิเคราะห์ เพื่อพิจารณาหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของการส่งออกอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจากการศึกษาพบว่า ผลจากการขยายตัวของตลาดโลก(World Trade Effect) ทั้ง 3 ประเทศมีแนวโน้มขยายตัวตามตลาดโลก ซึ่งเมื่อมีปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น เหตุการณ์วินาศกรรมในสหรัฐอเมริกาในปีพ.ศ.2544 เหตุการณ์ธรณีพิบัติภัย (สึนามิ)ปีพ.ศ.2547 เกิดขึ้น ล้วนส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของโลกและกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทั้ง 3 ประเทศยังคงพึ่งพาการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลก ผลจากความสามารถในการปรับตัวตามอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโลก(Market-distribution Effect) พบว่ามูลค่าการส่งออกอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลีระหว่างปี พ.ศ.2546-2548 นั้นลดลงเนื่องจากสงครามอิรัก การก่อวินาศกรรม การแพร่ระบาดของโรคSARS และเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัย(สึนามิ) สำหรับผลจากความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Competitiveness Effect) พบว่าประเทศไทยสูญเสียความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เนื่องจากได้รับผลกระทบจากสงครามอิรัก การก่อวินาศกรรมในหลายประเทศ และการแพร่ระบาดของโรคSARS ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นยังคงมีความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งเชื่อว่าประเทศญี่ปุ่นสามารถจัดการปัจจัยภายนอกที่มา

กระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ โดยนักท่องเที่ยวยังคงมีความเชื่อมั่นในการเดินทางท่องเที่ยวยังประเทศญี่ปุ่น ต่างกับประเทศเกาหลีที่ยังคงสูญเสียความสามารถในการแข่งขันในทุกปี เนื่องจากประเทศเกาหลีเพิ่งเริ่มที่จะให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา ซึ่งรัฐบาลเกาหลีได้พยายามสนับสนุนและส่งเสริมด้านบันเทิงและภาพยนตร์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

การวิเคราะห์ SWOT เพื่อทำการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของแต่ละประเทศ และทำการวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของแผนการตลาดและนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทย จากการศึกษาพบว่าทั้งประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลี มีจุดแข็งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ต่างกัน โดยประเทศไทยเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ประเทศญี่ปุ่นเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมในท้องถิ่น และประเทศเกาหลีมีการส่งเสริมสื่อบันเทิงเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว สำหรับจุดอ่อนพบว่าประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีมีจุดอ่อนด้านภูมิประเทศ ในขณะที่ประเทศไทยยังคงมีความไม่สงบภายในประเทศ ปัญหาการลอบลวงนักท่องเที่ยว และความเสื่อมโทรมของสถานที่ท่องเที่ยว ด้านปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของทั้งสามประเทศ คือ การมีการขยายการให้บริการของสายการบินต้นทุนต่ำและช่องทางการขายสินค้าทางการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว ได้แก่ เศรษฐกิจโลกที่มีการชะลอตัว และการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นของตลาดท่องเที่ยว ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว และจากการวิเคราะห์นโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย พบว่ารัฐบาลมีระเบียบวาระที่ชัดเจนด้านการท่องเที่ยวในการจัดตั้งและดำเนินนโยบายและมีการคิดค้นกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยว โดยมุ่งเป้าให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชีย โดยแผนกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยว แสดงถึงความต้องการที่มุ่งไปสู่การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ แต่นโยบายเหล่านี้ยังคงมีปัญหาคือ นโยบายการพัฒนาคุณภาพ เช่น การบริหารจัดการอุปสงค์และอุปทาน การจัดทำมาตรฐานต่างๆ การควบคุมคุณภาพ ความปลอดภัย ยังไม่ชัดเจน การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่มากพอ ปัญหาจากการพัฒนาในอดีต วิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เข้ามาในประเทศไทย เช่น การก่อการร้าย โรคSARS เป็นต้น

จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้ ในส่วนภาครัฐบาล จะต้องมีการกำหนดกรอบหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่และใช้งบประมาณที่ได้รับให้เกิดประโยชน์สูงสุด การเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์

แผนพัฒนา และแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ โดยต้องเป็นการเข้าร่วมของทุก ส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งของภาคประชาชน ชุมชน รัฐ เอกชน ท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องกับปัญหาของภาค ท่องเที่ยว โดยมีภาครัฐเป็นผู้ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกเท่านั้น สำหรับภาคเอกชน ควรมี การประชุมเพื่อทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และเน้นย้ำถึงวัตถุประสงค์ ของการก่อตั้งสมาคมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อให้ภาคเอกชนทราบถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการ เข้าร่วมเป็นสมาชิก และร่วมกันกำหนดหน้าที่และบทบาทสำหรับผู้ประกอบการที่ทำผิด กฎระเบียบที่สภากำหนด ยิ่งไปกว่านั้นภาคเอกชนควรเป็นผู้นำในการวางแผน และกำหนดกล ยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศ โดยแผนที่วางขึ้นควรมีทั้งในระยะยาว ระยะกลาง และระยะ สั้น รวมทั้งมีแผนในการรองรับภาวะวิกฤติ โดยต้องเป็นแผนแบบบูรณาการที่ครอบคลุมโครงสร้าง และทิศทางของอุตสาหกรรม ตลอดจนกลยุทธ์การแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งระบบ และ คำนึงถึงการเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่ผ่านมา ภาครัฐยังขาดความชัดเจนในการกำหนดหรือวางแผนและยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรม ท่องเที่ยว ดังนั้นในการจัดทำแผน จึงควรวิเคราะห์ถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของการท่องเที่ยวไทย โดย กำหนดแนวทางในการดำเนินการทำงานของธุรกิจแต่ละประเภทในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อให้ เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยรวมและส่งผลดีต่อเศรษฐกิจรวมของทั้งประเทศ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเฉพาะเรื่องฉบับนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. โกวิท ชาญวิทย์พงษ์ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยเฉพาะเรื่องและอาจารย์ ดร.สุพัชรจิต จิตประไพ กรรมการงานวิจัยเฉพาะเรื่อง เป็นอย่างสูง ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าสำหรับการให้คำแนะนำทางด้านวิชาการและข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการทำงานวิจัยและช่วยให้ผู้เขียนสามารถทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สำเร็จ

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และเปิดโลกทัศน์ในทางเศรษฐศาสตร์ให้แก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาการศึกษา รวมทั้งขอบคุณเจ้าหน้าที่โครงการปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ สำหรับการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ

ขอขอบพระคุณห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูลในการทำงานวิจัยฉบับนี้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ขอขอบคุณครอบครัว และเพื่อนทุกคน ที่เป็นกำลังใจอย่างดียิ่งและอยู่เคียงข้างเสมอมา ตลอดระยะเวลาที่ทำงานวิจัยเฉพาะเรื่องครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนหวังว่างานวิจัยเฉพาะเรื่องฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวบ้างไม่มากก็น้อย อนึ่งหากงานวิจัยเฉพาะเรื่องฉบับนี้มีความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องใดๆ ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยขออภัยไว้แต่เพียงผู้เดียว

ปาริชาติ แก้วสินธุ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2550

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
กิตติกรรมประกาศ.....	(5)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพประกอบ.....	(9)
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	8
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	8
1.4 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล.....	9
1.5 ข้อยกเว้น.....	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
2. ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 แนวคิดทางทฤษฎี	11
2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	21

3. อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเกาหลี แนวโน้มในอนาคต และสถิติต่างๆที่เกี่ยวข้อง	28
3.1 อุตสาหกรรมท่องเที่ยวประเทศไทย.....	28
3.2 อุตสาหกรรมท่องเที่ยวประเทศญี่ปุ่น.....	31
3.3 อุตสาหกรรมท่องเที่ยวประเทศเกาหลี	36
3.4 สถานการณ์การท่องเที่ยวประเทศไทย ญี่ปุ่น และเกาหลี ปี พ.ศ.2549	40
3.5 แนวโน้มการท่องเที่ยวของโลกในปี พ.ศ.2550	41
3.6 สถิติต่างๆที่เกี่ยวข้อง.....	44
4. วิธีการศึกษาและผลการศึกษา.....	53
4.1 ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ.....	53
4.2 แบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่	57
4.3 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและ อุปสรรค.....	69
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	78
5.1 บทสรุป.....	86
5.2 ข้อเสนอแนะ	88
ภาคผนวก	
ก. UNWTO' Tourism 2020 Vision.....	100
ข. มูลค่าส่งออกสินค้าบริการ	101
ค. Trade in Commercial Service	103
ง. International Tourism Receipts.....	104
บรรณานุกรม	105

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศของโลก ปี 2547-2549.....	44
3.2	รายรับจากนักท่องเที่ยวของโลก ปี 2547-2549	48
4.1	ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (RCA) ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว	54
4.2	แบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประเทศไทย	59
4.3	อัตราส่วนปัจจัยที่มีผลต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย	60
4.4	แบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประเทศญี่ปุ่น	62
4.5	อัตราส่วนปัจจัยที่มีผลต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย.....	63
4.6	แบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประเทศเกาหลี.....	65
4.7	อัตราส่วนปัจจัยที่มีผลต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย.....	66

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1.1	แนวโน้มการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวของโลกตั้งแต่ปี ค.ศ.1995-2020	3
3.1	แผนที่ประเทศไทย	28
3.2	แผนที่ประเทศญี่ปุ่น	31
3.3	แผนที่ประเทศเกาหลีใต้.....	36
3.4	จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่นและ ประเทศเกาหลี ปี พ.ศ.2547-2549	36
3.5	รายรับจากนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลี ปี พ.ศ.2547-2549.....	48
4.1	ดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว	55
4.2	ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งออกของประเทศไทย.....	60
4.3	ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งออกของประเทศไทย.....	63
4.4	ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งออกของประเทศไทย.....	66
4.5	ทฤษฎีวงจรชีวิตแหล่งท่องเที่ยวตามแนวคิด Butler.....	83